

พระธรรมเทศนา

อนิจจกถา

พระบวรรังษี (สมชาย พุทธญาโณ ป.ธ.๗)

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

ถวายในการบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน

พระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

วันพุธที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

*****

นโม ตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

สพฺเพ สงฺขารา อติจฺจติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนาใน อนิจจกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี อนุรูปแก่พระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ อันสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้หน่วยงานสื่อสารมวลชนทุกแขนง บำเพ็ญกุศลถวาย สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐพระองค์นั้น ทรงสมบุรณ์ด้วยพระคุณสมบัติโดยอเนกประการ ทรงเป็นผู้สมควรอย่างยิ่งแก่การเคารพบูชาของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร เหล่าพระประยูรญาติ และพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า

วาระนี้ จะยกเอาการพิจารณาสังขารโดยความเป็นของไม่เที่ยงขึ้นวิสาขนาโดยสังเขปกถาพอเป็นอนุสติภาวนามัยเป็นปัจจัยให้เพิกถอนอัตตานุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นในตนเองไม่คิดเห็นแคบ ๆ เฉพาะตัวคนเดียว แต่มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นข้อใหญ่ แล้วหันมาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมประเทศชาติ และพระศาสนาสืบต่อไป

ดำเนินความตามวาระพระบาลีในเบื้องต้นว่า สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา แปลว่า สังขารทั้งปวงเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง สังขารนั้นท่านแยกไว้ ๒ ประเภท คือ

สังขาร ๒ ได้แก่

๑. อุปาทินนสังขาร สังขารมีใจครอง เช่น มนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น

๒. อนุปาทินนสังขาร สังขารที่ไม่มีใจครอง เช่น ต้นไม้ ภูเขา บ้านเรือน รถ เรือ เป็นต้น

สังขาร ๓ ได้แก่

๑. ปุณฺณาสังขาร สังขาร คือ บุญ

๒. อปุณฺณาสังขาร สังขาร คือ บาป

๓. อเนญฺยาสังขาร สังขารที่ไม่มีความหวั่นไหว

แต่โอกาสนี้จะแสดงเฉพาะ อุปาทินนสังขาร สังขารที่ว่าเป็นสำเร็จมาจากการปรุงแต่งของธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น กุศลเจตนา อกุศลเจตนา เป็นต้น โดยมี อวิชชาความไม่รู้เป็นตัวการใหญ่ ตามหลักปัจจัยการที่ว่า *อวิชชาปุจฺจยา สงฺขารา* สังขารเกิดเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย

สังขารร่างกายของคนและสัตว์ทุกรูปนามเกี่ยวกันใกล้ชิดกับความไม่เที่ยงตลอดเวลา นับแต่ยังเป็นวัตถุเล็ก ๆ ไม่มีลมหายใจจนมีลมหายใจ และจนหมดลมหายใจ ย่อมถูกความไม่เที่ยงติดตามรบกวนกระทั่งขีดทุกอิริยาบถ พุดอย่างสามัญโวหารว่า หนีอนิจจังไม่พ้น ในคัมภีร์ปปัญจสูตรนี้ ท่านให้ข้อสังเกตความไม่เที่ยงของสังขารไว้ ๔ ลักษณะ คือ

๑. **อุปฺปาทฺวยวตฺติโต** เพราะเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป เช่น เป็นทารกแล้วเสื่อมไปกลายเป็นหนุ่มสาว เป็นหนุ่มสาวแล้วเสื่อมไป กลายเป็นคนแก่ชราคนเจ็บและคนตายในที่สุด

๒. **วิปริณามโต** เพราะมีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เช่น เดี่ยวผิวพรรณวรรณะสดใส เดี่ยวซีดเซียวแห้งเหี่ยว เดี่ยวร่าเริงแจ่มใสสดชื่น เดี่ยวหดหู่เจ็บเหงาเศร้าโศก เดี่ยวสุขสบายดี เดี่ยวเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

๓. **ตาวตาลีเกน** เพราะเป็นไปชั่วขณะ คือ สังขารของมนุษย์และสัตว์เป็นไปชั่วชีวิตหนึ่งซึ่งไม่ถึงร้อยปี มีถึงหรือเกินบ้างก็เป็นส่วนน้อย อาการคล้ายกับยืมเขามาใช้ชั่วคราว เมื่อถึงเวลาก็ต้องส่งคืนเขาไป

๔. **นิจฺจปฏิปกฺเขปฺภูเรฺฐน** เพราะขัดแย้งต่อความเที่ยง เรียกว่าเที่ยงที่จะไม่เที่ยง ปฏิเสธความต้องการของมนุษย์และสัตว์อย่างเด็ดขาด เช่น มนุษย์และสัตว์ไม่ยากแก่ แต่สังขารก็แก่เอา ๆ มนุษย์และสัตว์ไม่ยากเจ็บไม่ยากตาย สังขารก็เจ็บเอาตายเอาเรื่อย ๆ เป็นต้น

แต่อนิจจะความไม่เที่ยงแห่งสังขารนั้น ท่านยังแสดงข้อเปรียบเทียบไว้หลายอย่างหลายรูปแบบ เพื่อการพิจารณาอย่างละเอียดในทุกแง่มุม เมื่อเห็นชัดอย่างซึ่งใจแล้ว จะได้ถอนความประมาทในวัยอายุ ยับยั้งความเพลิดเพลिनสนุกสนาน จนถึงอาการที่เรียกว่า “หลงสังขาร” หรืออาการที่เรียกว่า “หลงตัวลิมตาย หลงกายลิมแก่” อะไรทำนองนั้น โอกาสนี้จะได้นำข้อเปรียบเทียบความไม่เที่ยงแห่งสังขารมาแสดง เพื่อการพิจารณา ดังนี้

๑. **สังขารเปรียบเสมือนหยาดน้ำค้าง** ธรรมดาว่าหยาดน้ำค้างยามเมื่อต้องแสงพระอาทิตย์แผดเผา ย่อมเหือดแห้งไป คงอยู่ไม่ได้นาน สังขารเมื่อเกิดแล้วก็มีความแก่ความเจ็บความตายแผดเผาให้เราร้อนตลอดเวลา วัยอายุที่ดีคือวัยหนุ่มวัยสาว ถูกบั่นทอนเผาผลาญทุกขณะ คงเหลือไว้แต่วัยไม่ดี คือวัยแก่ชรา ซ้ำยังถูกความเหี่ยวแห้งใจ ความเดือดร้อนใจ ความโศกเศร้าใจ ความพิโรธรำพัน ความเสียใจ ความกลัว ความเจ็บป่วย สิ่งทรมานใจ ความไม่สบายใจ

ความทอดถอนหมดอาลัยตายอยาก เฝ้ามลลนาอยู่ตลอดเวลา สังขารจึงอุปมาคล้ายหยาดน้ำค้างกลางแสงพระอาทิตย์ ฉะนั้น

๒. สังขารเปรียบเสมือนตอม่น้ำ หยาดน้ำฝนที่ตกลงมากระทบพื้น เกิดตอม่น้ำขึ้นแล้วแตกสลายไปในทันทีฉับใด สังขารเกิดขึ้นแล้วก็ตั้งอยู่ไม่ได้นานฉับนั้น คืออยู่ได้ชั่วระยะหนึ่งภายในร้อยปี ไซ้จะอยู่ได้ถึง ๒๐๐ - ๓๐๐ ปี เป็นต้น ก็หาไม่

๓. สังขารเปรียบเสมือนรอยไม้กรีดบนพื้นน้ำ ชั่วแวบเดียวเท่านั้นก็กลับสนิทดังเดิม ถ้าปัจจัยที่สนับสนุนคือธาตุทั้ง ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม ที่ผสมผสานกันเป็นร่างกาย ยังคงดำเนินไปตามปกติ สังขารก็คงอยู่ได้ ถ้าปัจจัยเหล่านั้นชำรุดเสียหายไม่ดำเนินไปตามปกติสังขารก็อยู่ต่อไปไม่ได้

๔. สังขารเปรียบเสมือนลำธารไหลผ่านภูเขา ย่อมไหลพัดเอาสิ่งต่าง ๆ ไปไม่มีหยุด สังขารก็เช่นกัน เมื่อเกิดแล้วก็ไหลผ่านพาเอาคืนวันเดือนปี วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยแก่ชราไปไม่มีหยุดหรือย้อนหลัง เช่น คนอายุ ๖๐-๗๐ ปีแล้ว จะกลับหลังมาเป็นเด็กอายุ ๑๐ ปีอีกไม่ได้ เป็นต้น

๕. สังขารเปรียบเสมือนก้อนเขฬะ คนจะถ่มก้อนเขฬะที่ติดอยู่ปลายลิ้นเมื่อไรก็ได้ ไม่ยาก สังขารของคนเราก็เช่นกัน อาจจะทำดับตายไปเมื่อไรก็ได้ ไม่เลือกเวลา อายุ สถานที่ เรียกว่า ความตายมีได้ทุกลมหายใจ

๖. สังขารเปรียบเสมือนชิ้นเนื้อที่นำไป ชิ้นเนื้อที่ใส่ลงในกระทะที่ตั้งไว้ร้อน ๆ ไม่นานนั้นก็ไหม้ฉับใด สังขารของคนเราก็เช่นกัน ตกกลงไปในกองเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ถูกเผาผลาญให้เหี่ยวแห้งไหม้ร้อนจนทนไม่ไหว ต้องมอดไหม้แตกดับไปฉับนั้น

๗. สังขารเปรียบเสมือนโคที่เขานำไปฆ่า โคนั้นยิ่งถูกจูงไปใกล้โรงฆ่าเท่าไรมันก็ใกล้ความตายเข้าไปเท่านั้น สังขารของคนเราก็เช่นกัน ถูกมัจจุราชฉุดคร่าเข้าหาความตายทุกขณะ ยิ่งเกิดนานเท่าไร ก็ยิ่งใกล้ความตายเข้าไปเท่านั้น

อนิจจังสัญญา คือ การกำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร เช่น เห็นความเป็นเด็กค่อยหายไปจากตัวเรา ความเป็นหนุ่มสาวค่อยหายไปจากตัวเรา ความเข้มแข็งกระฉับกระเฉงคล่องตัวค่อยหายไปจากตัวเรา สติปัญญาความทรงจำต่าง ๆ ค่อยหายไปจากตัวเรา อาการเหนื่อยชาอึดอัดความเจ็บไข้ได้ป่วย ปวดแหวปวดหลัง อาการหน้ามืดตามัว เนื้อตัวสั่นทรงกายแทบไม่ไหว และอาการทอดอาลัยหมดความสนุกสนานเพลิดเพลินเกิดขึ้นแทนที่ อาการเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นกับสังขารตามขั้นตอนแห่งวัยอายุ ไม่ต้องไปดูตัวอย่างที่เหน็บให้ลำบาก เพราะหาดูได้ง่าย ๆ ที่ตัวเราเอง แม้จะเห็นความไม่เที่ยงแห่งสังขารเช่นนี้ แต่จิตคนเรายังปฏิเสธไม่ยอมรับความจริงข้อนั้น กลับชอบหลอกตัวเอง และชอบให้คนอื่นหลอกเป็นประจำ เช่นนี้กว่าเราวัยหนุ่มยังไม่แก่ เราจะไม่อ่อนแอ ยังไปไหว คนส่วนมากมักวาดมโนภาพหลอกตนเองเสมอ ทางพระพุทธศาสนาเรียกพฤติกรรมเช่นนี้ว่า **“วิปลาส”** ความเข้าใจผิด ซึ่งมีอยู่ ๓ อย่าง คือ

๑. สัญญาวิปลาส ได้แก่ ความจำได้หมายรู้ คือกำหนดที่คลาดเคลื่อนในสังขารที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข สิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนว่ามีตัวตน อันไม่ตรงกับสภาพที่แท้จริง

๒. **จิตวิปลาส** ความนึกคิดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เช่นนึกเอาเอาว่าเราจะต้องมีอายุเท่านั้นเท่านั้น หรือนึกเอาตามอาการที่ว่า คนใบหูใหญ่หูยาว นิ้วมือนิ้วเท้ายาวอายุยืน ปู่ย่าตายายเป็นคนอายุยืน ลูกหลานก็ต้องอายุยืน ซึ่งความเป็นความจริงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้เลย

๓. **ทิฏฐิวิปลาส** ความเห็นไม่ตรงกับสภาพเป็นจริง เช่น เห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่าไม่เป็นประโยชน์ เห็นสิ่งที่มีโทษว่าเป็นคุณ เห็นสิ่งที่เป็นบุญว่าเป็นบาป เห็นสิ่งที่หยาบว่าละเอียด เห็นสิ่งที่น่าเกลียดว่าน่ารัก เห็นสิ่งที่ไม่จริงว่าจริง ทำนองเห็นกงจักรเป็นดอกบัว

พระพุทธภาษิตว่า **สพเพ สงฺขารา อนิจจา สังขารทั้งปวงเป็นสิ่งที่ไม่มีเที่ยง** พระพุทธเจ้าแสดงไว้เพื่อเตือนสติให้ทุกคนเตรียมเผชิญหน้ากับอนิจจัง ซึ่งไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้แม้แต่น้อย การรู้เท่าทันขั้นตอนความเปลี่ยนแปลงของสังขาร เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างมีอันต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของอนิจจัง ย่อมควบคุมตนเองไว้ได้ไม่เสียสติ และอาจกำหนดการงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสม

อนึ่ง การพิจารณาสังขารของตนเองบ่อย ๆ นั้น มีแต่ทางได้รับประโยชน์อย่างเดียว ไม่มีทางเสียประโยชน์เลย เช่น พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง จะทำให้ไม่ประมาทหมัวเมาหลงติดอยู่ในกามคุณ จนลืมนึกถึงวัยอายุของตน พิจารณาเห็นว่า เป็นของสำหรับใช้ชั่วคราว เหมือนของยืมเขามา จะได้รีบใช้สังขารบำเพ็ญประโยชน์อย่างคุ่มค่า ไม่ใช่ยืมมาเก็บไว้เฉย ๆ พิจารณาโดยเกิดขึ้นแล้วก็ต้องแตกสลายไปจะทำให้ไม่โศกเศร้าเสียใจ เมื่อสังขารอันเป็นที่รักอันพลัดพรากจากเราไป พิจารณาเห็นว่า สังขารจะต้องขาดเต็ดกระเด็นออกไปด้วยอำนาจขราพยาธิมรณะ จะทำให้มีโอกาสเตรียมตัวก่อนที่จะแก่ ก่อนที่จะเจ็บและก่อนที่จะตาย พิจารณาเห็นสังขาร ต้องหวั่นไหวอยู่ด้วยขราพยาธิ มรณะ จะทำให้เกิดขันตอดทนต่อทุกข์เวทนา ความเจ็บปวดทรมานร่างกาย และมีโอกาสเยียวยาประคับประคองให้อยู่ยาวนาน ๆ ด้วยการบริหารการทำความดีและงดเว้นอบายมุข เครื่องบันเทิงสนสังขารให้สั้นลง พิจารณาสังขารให้เห็นว่าบางครั้งแตกทำลายเอง บางครั้งถูกผู้อื่นประทุษร้ายให้แตกทำลาย จะทำให้เกิดสติปัญญา คิดหาทางหลบหลีกในเมื่อยังไม่จำเป็นจะต้องเสี่ยงกับภัยอันตรายต่าง ๆ

อนึ่ง พิจารณาเห็นสังขารว่าไม่ตั้งอยู่ยั่งยืน จะทำให้เกิดอาการกระตือรือร้นไม่ผลัดวันประกันพรุ่งในหน้าที่การงาน พิจารณาเห็นสังขารว่ามีความแปรปรวน เมื่อมีลาภ มียศ มีสุข สรรเสริญ จะทำให้ไม่ลืมนิ้ว หรือเมื่อลาภยศสุขสรรเสริญสูญเสียด้านไป จะทำให้ไม่โศกเศร้าเสียใจ พิจารณาเห็นสังขารว่าไม่มีแก่นสาร จะทำให้คิดสร้างประโยชน์ที่เป็นแก่นสาร เพื่ออยู่แทนตัวเรา เป็นร้อยปีเป็นพันปี พิจารณาเห็นสังขารว่ามีแต่ความเสื่อมเป็นเบื้องหน้า เป็นไปตามอำนาจของบุญบาป และในที่สุดก็ต้องแตกทำลายไป จะทำให้เกิดการเตรียมตัวตายให้ดีๆ แบบที่เรียกว่าไปดี มาดี ไม่ใช่ตายแบบถูกคนสาปแช่ง

การพิจารณาสังขารโดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ผู้พิจารณาตามสมควร อย่างน้อยที่สุดก็อาจกลับจิตกลับใจ เพิกถอนอัตตานุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นในตัวเอง ไม่คิดเห็นแคบ ๆ เฉพาะตัวคนเดียว แต่มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นข้อใหญ่ แล้วหันมาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมประเทศชาติ และศาสนาได้ในที่สุด

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐพระองค์นั้น ไม่ทรงคิดเห็นแคบ ๆ เฉพาะพระองค์ ทรงมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นข้อใหญ่ ได้พระราชทานสังคหวัตถุธรรมสงเคราะห์อุปถัมภ์บำรุงข้าราชการ และพสกนิกรตามสมควรแก่ฐานะ ทรงอุปการะพระภิกษุสงฆ์และพระศาสนาเป็นอันดี แม้พระองค์จะได้สิ้นพระชนม์ไปตามอำนาจธรรมชาติของสังขารแล้วก็ตาม พระเกียรติคุณของพระองค์ท่านก็ยังปรากฏชัชวาลเป็นที่ซาบซึ้งอยู่แก่ใจของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และพสกนิกรชาวไทยเป็นอย่างดีตลอดมา

อภินิชา กตทกขิณานุปทานวเสน ขออำนาจพระราชาสกุลทักษิณานุปทานกิจ อันสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้อำนาจงานสื่อสารมวลชนทุกแขนง บำเพ็ญกุศลอุทิศถวายนี้ จงสำเร็จเป็นวิบากราศี อำนาจทิพยสุขทิพยสมบัติ แต่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในสัมปรายภาพสมดังพระราชปณิธานปรารถนาโดยฐานะนิยมทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี พอสมควรแก่เวลา ด้วยประการฉะนี้ ขอถวายพระพร ฯ

*****

ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สำนักพระราชวัง / โทร. ๐ ๒๖๒๓ ๕๕๐๐ ต่อ ๓๑๐๓-๔ / www.brh.thaigov.net/